

СТУПІНЬ ВИВЧЕНОСТІ Й СУЧАСНИЙ СТАН ГНІЗДОВИХ ПОСЕЛЕНЬ БАРАНЦЯ ВЕЛИКОГО *GALLINAGO MEDIA* НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ

І. Шидловський¹, Ю. Струс^{2,3}

¹Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Грушевського, 4, Львів 79005, Україна
e-mail: shydlyk@gmail.com

²Державний природознавчий музей НАН України
вул. Театральна, 18, Львів 79000, Україна

³Природний заповідник “Розточчя”
сmt Івано-Франкове, Яворівський р-н, Львівська обл. 81080, Україна

У статті розглядається стан вивченості популяції баранця великого *Gallinago media* в межах заходу України починаючи з XIX ст. Майже до середини XX ст. вивченість цього виду і територію досліджень, особливо в межах Волинського Полісся, вважали недостатніми. Це пов’язане з рідкісністю або нечисленністю виду, а також із прихованим способом його життя й нічною активністю. Авторами статті опрацьовано значні орнітологічні ресурси щодо спостережень цього виду в межах західних областей України, які в історичному контексті вказують на спорадичне поширення баранця великого і відносно низьку чисельність у досліджуваному регіоні.

Згідно з літературними джерелами, дослідження баранця великого трохи детальніше проводили у середині XX ст. У той же час автори публікацій вказували на осушувально-меліоративні роботи на Поліссі як на негативний чинник, через який кількість гніздових баранців великих зменшується, а в окремих областях до 80-х років він узагалі зник. Основними місцями поширення цього виду птахів на заході України залишилися поліські райони Волині та Рівненщини, зокрема, долини річок Прип’ять, Турія, Цир і Льва. Наприкінці XX – на початку XXI ст. активні дослідження баранця великого проведено на території Шацького національного природного парку, де за період понад 10 років вдалося відзначити окремі роки збільшення чисельності виду, але в загальному – наголосити на її зменшенні та пропозиції включити баранця великого до списків Червоної книги України. Проведені цілеспрямовані дослідження виду протягом останнього десятиліття дали змогу виявити нові місця токування цих птахів. У статті наведено актуальні дані щодо сучасного поширення і чисельності виду в західному регіоні України. Крім токовищ, зазначено також і місця спорадичних спостережень представників цього виду, що доповнює інформативність статті про сучасне поширення баранця великого на заході країни. Сучасна кількість самців на основі відомих токовищ за період 2010–2020 рр. оцінена у 100 особин. Припускаємо, що реальна кількість самців може сягати 150–200 на весь регіон заходу України.

Ключові слова: захід України, баранець великий, чисельність, поширення

Поширення та біологія баранця великого (*Gallinago media* Lath. 1787) на заході України висвітлені у публікаціях досить коротко, часто з використанням усієї наявної в авторів інформації, що стосувалася фенології, біології гніздування, міграцій тощо. Проте спеціальних досліджень цього виду не проводили, тому наведені дані були неповними і не висвітлювали особливостей поширення виду в регіоні. Це пов’язано з рідкісністю виду, а також зі складністю його досліджень у зв’язку з прихованим способом життя і вираженою нічною активністю. Частково інформацію не публікували з метою нерозповсюдження

даних про локалітети гніздування, для уникнення можливого браконьєрства. Ця стаття має на меті узагальнити відому на сьогодні інформацію щодо поширення та чисельності виду на заході України та дати хоча би приблизну оцінку розміру популяції як початкову точку для подальших досліджень баранця великого.

Історичний огляд літератури

Володимир Дідушицький [36] у своїй праці, присвяченій опису колекцій родинного музею Muzeum imienia Dzieduszyckich we Lwowie (нині Державний природознавчий музей НАН України – далі ДПМ), пише: «У нас ще донедавна було багато боліт, на яких дупелі гніздилися. Ці гніздові болота щорічно зменшувались, і чисельність баранців великих загалом теж сильно зменшилася». Згадано два випадки, які можуть свідчити, що зразки баранця великого, зібрані у колекціях В. Дідушицького, здобуті на місцях гніздування: 19.04.1855 р. біля с. Поториця (нині Сокальський р-н Львівської обл.) – здобутий дорослий самець та 11 чи 13.07.1863 р. біля с. Ратиці (нині Зборівський р-н Тернопільської обл.) знайдено гніздо з кладкою із трьох яєць. Проте у фондах ДПМ зберігається ще одна неповна кладка баранця великого (одне яйце), знайдена на Пінських болотах 14.05.1851 р. [2, 3].

Стан локальних популяцій баранця великого у 1909 р. характеризує В. Герхнер [5], вказуючи, що «останніми роками цей вид птахів дуже порідшав, зменшив чисельність, хоч, напевно, ще гніздиться». Автор згадує спостереження лише однієї пари 11.04.1909 р. у Літинському повіті Подільської губернії (нині десь у межах Клопотовецької сільської ради Деражнянського р-ну Хмельницької обл.).

Згодом Ян Доманевський [35], готуючи звіт про орнітологічну подорож по Полісся 1913 р., зазначає, що баранець великий є досить звичайним птахом, хоч поступається чисельно баранцеві звичайному (*Gallinago gallinago* L. 1758).

Г. Зедліц [44], описуючи орнітологічні подорожі по долині Прип'яті протягом 1915–1918 рр., пише, що лише Графсманн міг виявити баранця великого на гніздуванні південніше Пінських боліт, а про власні спостереження цього виду так і не згадує. Але сам В. Графсманн [38] вказує, що баранець великий зовсім не рідкісний птах долини Прип'яті та гніздиться у цьому регіоні.

М. Шарлемань і Л. Портенко [32] зазначають, що орнітофауну Волині від початку ХХ ст. так мало вивчали, що підготована ними праця мала на меті узагальнити наявну інформацію і виявити прогалини. Свої спостереження автори публікації та деякі інші дослідники проводили у липні-серпні 1908 р. біля с. Щітина Ковельського повіту (на злитті річок Турії та Прип'яті – нині с. Щитинь Любешівського р-ну Волинської обл.), у липні-серпні 1909–1910 рр. – біля с. Любче Луцького повіту, 1912 р. – в околицях с. Свічів Володимир-Волинського повіту (нині с. Свійчів Володимир-Волинського р-ну) та у квітні 1914 р. в околицях колишнього маєтку Є. Свідерського «Смоляри» Ковельського повіту (нині, швидше за все, с. Смоляри Старовижівського р-ну Волинської обл.). Крім того, авторами використано спостереження препаратора колишнього Київського орнітологічного товариства ім. К. Кеслера – С. Лубкіна, а також Й. Пачоського. За узагальненими даними, баранця великого згадують лише у двох локалітетах: за свідченнями Й. Пачоського, цей вид в околицях Володимира-Волинського буває значно рідше, ніж баранець звичайний, а за С. Лубкиним – він гніздився у травні 1909 р. в Костопільському удільному лісництві (Костопіль – районний центр у Рівненській обл.).

У 1928 р. В. Храчевич [30] у своїй публікації, що характеризує орнітофауну західних округ (областей) України? коротко зазначає, що баранчик-лежень (баранець великий) досить звичайний перелітний і гніздовий птах.

У 30-х роках ХХ ст. А. Дунаєвський [37] також пише, що над вивченням авіфауни Волині працювали мало дослідників. Автор цитує лише згадки про птахів в околицях м. Ковель з публікації В. Тачановського [40] і результати фрагментарних спостережень інших орнітологів – О. Зедліца [44], М. Шарлеманя, Л. Портенка [32], В. Герхнера [5].

Під час досліджень орнітофауни Волині А. Дунаєвський [37] відзначає, що баранець великий є гніздовим видом, але в місцях його гніздування спільно з баранцем звичайним, на луках біля с. Дольськ (Ковельського повіту, нині Турійського р-ну Волинської обл.), його не виявив через нещодавнє осушення території.

У монографії «Птахи Подкарпатской Руси» А. Грабар [17] згадує баранця великого лише як мігруючий вид цієї території, на основі спостереження поодиноких особин.

Ф. Страутман [24] у своїй монографії про птахів західних областей УРСР вказує, що баранець великий є рідкіснішим та не численнішим видом, ніж баранець звичайний. Причому у Прикарпатті, Поділлі та на Поліссі він гніздиться спорадично на лісових болотах, вологих луках і в долинах річок. Щодо підтверджених випадків гніздування цього виду автор наводить інформацію про знайдені кладки в околицях с. Ратищі – 3 яйця 11.08.1863 р., біля с. Вороців (нині Яворівського р-ну Львівської обл.) – 4 яйця у травні 1937 р. та в межах с. Любельське на Поділлі (нинішній статус населеного пункту не встановлено) – 1 яйце 14.05.1851 р.

Опудала чотирьох дорослих баранців великих, здобутих у гніздовий період Н. Сребродольською на Волині, зберігаються у Зоологічному музеї Львівського Університету (ZMD). Зокрема, три птахи здобуті в околицях с. Тур і оз. Тур Ратнівського р-ну (10.05.1959, 31.06.1959, 10.06.1962) і один – 29.05.1959 р. біля оз. Велихово, північніше с. Тур на межі з Білоруссю [20]. Хоча, за літературними даними, таких тушок було аж 10 [23].

За даними орнітологів О. Кістяківського [21] і Ф. Страутмана [24], баранець великий до середини ХХ ст. гніздився в межах Західної України аж до передгір'їв Карпат. К. Татаринів [28] зазначає, що баранець великий у невеликій кількості гніздиться на луках заплави р. Вілії Тернопільської області, у Ратнівському, Ковельському та Любомльському р-нах Волинської обл., у Сарненському і Володимирецькому р-нах Рівненської обл. Гнізда дупелів виявлено в околицях оз. Тур, у районі с. Старої Гути. Гніздяться вони на вологих заболочених луках у річкових долинах.

Проте масштабні меліоративні роботи, проведені протягом 1960–1970 рр., призвели до зниження чисельності цих птахів не менш, ніж на 25 %. Продовження цих робіт і їхнє повторне виконання протягом 1980–1990 рр. викликало зниження чисельності баранця великого не менш, ніж на 50 %. Таким чином, з 1980-х років цей вид зник або майже зник на гніздуванні у Львівській, Тернопільській та Івано-Франківській областях. Його чисельність різко скоротилась і в долині Західного Бугу. Найкращими для гніздування біотопами залишилися тільки заливні луки у верхів'ї Прип'яті й болота у Рівненській обл. [16]. Таку ж тенденцію описують М. Черкащенко і Н. Сребродольська [31], зазначаючи, що внаслідок активної діяльності людини на Шацьких і Заболотських озерах у 70-х роках баранців великих і низку інших водно-болотних видів птахів не можна вже назвати численними, порівняно з 50-ми роками ХХ ст.

Колектив авторів на чолі з Т. Ардамацькою [1], аналізуючи стан куликів України на основі даних, отриманих протягом досліджень 1979–1988 рр., вказують, що баранець великий – рідкісний гніздовий вид західних і Сумської областей України, а також поодиноким трапляється у гніздовий період у Черкаській області. В окремій публікації щодо оцінки чисельності гніздових птахів України І. Горбань [8] вказує на 15–20 пар баранця великого

з тенденцією зменшення чисельності популяції виду на понад 50 %.

У працях, присвячених рідкісним і зникаючим видам птахів Шацького національного природного парку (далі – Шацького НПП) І. Горбань [6, 9], І. Горбань, В. Матейчик [13], зазначено, що протягом 1982–1987 рр. на території парку гніздилися 5–7 пар баранця великого, а протягом 1997–2001 рр. – 3–7 пар. Після різкої деградації популяції баранця великого, що відбулася внаслідок осушувальних робіт з кінця 1960-х років, у середині 1990-х років і, особливо, після дощового літа 1997 р. його гніздування почали відновлюватися у властивих для виду біотопах і, зокрема, на торфовищах. Аналізуючи значення долини Верхньої Прип'яті для збереження хребетних тварин, І. Горбань оцінює чисельність баранця великого на згаданій території протягом 1981–1989 рр. у 10 гніздових пар, а протягом 1990–1999 рр. – 70–80 пар. Проте, незважаючи на деяке збільшення чисельності виду, автор пропонує ввести його у новий список національної Червоної книги зі статусом «зникаючий».

За даними Волиньводгоспу, станом на 1991 рік загальний меліоративний фонд Волинської області становив 845,2 тис. га, з яких у розробці перебували 407,0 тис. га. Зниження рівня води на віддалі 1–1,5 км від межі меліоративної системи усереднено становило 0,8–1,0 м, будучи мінімальним – 0,3–0,6 м у вологі роки та максимальним – 1,0–1,1 м – у сухі роки [29]. Хоч у цій же публікації автори стверджують, що осушувальні й осушувально-зволожувальні системи, які використовуються, здійснюють вплив на прилеглі території не більш ніж на 1–2 км від своїх меж.

Спостереження баранця великого у гніздовий період у 90-х роках є нечисленними і стосуються лише Волинської та Львівської областей. Зокрема, на Волині відомі вісім спостережень у межах Шацького НПП – 06.05.1987 р. та 09.05.1987 р. по одній особині й окол. смт Шацьк, 15.06.1987 р. – 1 ос. в ур. Гряда, с. Світязь, 04.05.1988 р. – 3 самці біля с. Мельники [43], 28.04.1989 р. – 2 ос., в околицях с. Мельники [41], 02.06.1992 р. – 8 ос. та 07.05.1993 р. – 1 ос. в ур. Уничі. 06.05.1993 р. одним із авторів статті знайдене гніздо з повною кладкою на болоті біля с. Омеляне. В інших місцях Волинської області птахи виявлені М. Химиним: 12.05.1991 р. – 1 ос. на торфовищах в ур. Стахор, між смт Голоби та с. Битень Ковельського р-ну (Troglodytes, 1995), 25.04.1993 р. – 1 ос., біля с. Струмівка, Луцького р-ну [42] та 08.05.1993 р. – 1 ос., а 21.05.1993 р. – 2 ос. та 22.05.1993 р. – 5 ос. – ур. Осове, р. Прип'ять, в околицях с. Хоцунь Любешівського р-ну [41].

Для Львівської обл. спостереження баранців здійснені Л. Матківською та Г. Бойко, зокрема: 09.05.1986 р. – 3 ос., в околицях смт Медениця (Меденичі), Дрогобицького р-ну (Каталог орнітофауни, 1991) і 10.05.1986 р. – 1 ос., біля с. Соколя Буського р-ну [19].

У публікації про орнітофауну Шацького НПП І. Горбань та В. Матейчик [11] зазначають, що цей вид є дуже рідкісним гніздовим птахом вологих лук. Такий же статус баранця великого вказаний у зведенні [16] про гніздових куликів Східної Європи, де автори публікації зазначають про гніздування до 1990 р. не більше 10 пар цих птахів у західних областях України, причому гнізд не було виявлено. Наприкінці ж 90-х років, з підняттям води на болотах, виявлено кілька токів і знайдено кілька гнізд баранця великого, з максимальною концентрацією в межах Верхньої Прип'яті, де протягом 1991–1997 років могли гніздитися до 70 пар. Проте тут же автори зазначають, що з 1998 р. чисельність баранців знову зменшилася.

Сучасний стан популяції баранця великого на заході України

У третьому виданні Червоної книги України [4] вказано, що ареал поширення баранця великого за останні 100 років змістився далеко на північ і що птахи перестали

гніздитися у Харківській, Полтавській, Львівській, Тернопільській і Вінницькій областях України. Уся гніздова популяція зосереджена головню на Поліссі в долинах Дніпра, Десни і Прип'яті. Щодо чисельності, наведено дані про 500-700 гніздових пар з найбільшою щільністю гніздування в заплаві середньої Десни (Сумська область).

На початку 2000-х років баранців великих у межах західних областей України спостерігали постійно лише на території Шацького НПП (21.06.2006 р. – 1 ос. в ур. Уничі). Окреме спостереження стосується вологих пасовищ у долині р. Турія (11.05.2007 р. – 1 ос.). Про чисельності птахів на торфових болотах Шацького НПП пишуть І. Горбань з В. Матейчиком [10, 12, 14]; Горбань, Царик, Матейчик [15]; Матейчик, Горбань [22]; Струс, Горбань [26], де зазначають три-чотири локалітети спостережень баранця великого у гніздовий період (див. таблицю).

Чисельність баранця великого на території
Шацького національного природного парку у 2005–2016 рр.

Рік	Торфове болото “Уничі” (120 га)	Болото біля с. Мельники (105 га)	Торфове болото “Забородське” біля с. Омеляне (18 га)	Болото біля с. Пулемець (55 га)
2005	4	5	1	–
2006	1	–	–	–
2009	11	23	–	–
2010	6	19	4	1
2013	4	5	1	–
2015	3	4	–	1
2016	4	5	–	–

Також цей вид відмічений протягом досліджень, проведених у 1995–2008 рр. на території планованого Нобельського НПП [18]. У зв'язку зі зменшенням площ вологих і підмоклих територій Шацького НПП, значним висиханням площ ур. Уничі, великі баранці, які до кінця ХХ ст. гніздилися там, – зникли [15].

У 2010 р. на території Шацького НПП [25] продовжене дослідження токовища баранців великих, відомого ще з 80-х рр. ХХ ст., на торфовому болоті та пасовищі в ур. Став поблизу с. Мельники. Хоч токовище було відоме давно, інформація про нього раніше не публікувалась. З 2005 р. до 2019 р. на токовищі кожного року відмічали від 7 до 25 токуючих самців, залежно від водності року, а відтак – від рівня води на болоті й у прилеглих дрібних водоймах і каналах. Також на токовищі здійснювали відловлювання і кільцювання баранців великих у період між 6 і 13 червня у 2009–2012 рр. і сумарно за цей час помічено 16 особин. У 2012 р. під час відловлювання у червні на цій же території виявили трьох пташенят баранця великого 1-2-денного віку. У 2019 р. на токовищі додатково за кільцювано ще 2 дорослих птахів. Жодних зворотів від мічених птахів не отримано, але двічі були відловлені птахи, за кільцювані нами у попередні сезони.

У монографії «Шацьке поозер'я» в частині, присвяченій тваринному світу, автори нарисів про птахів зазначають, що на цій території гніздиться 15–20 пар баранця великого [33]. Очевидно, в основному ця оцінка включає в себе обліки птахів з описаного вище токовища, яке було відоме також І.М. Горбаню (усне повідомл.).

У травні 2012 р. знайдене токовище з 12 самців на луках, прилеглих до стариць Прип'яті біля с. Якушів Ратнівського р-ну Волинської обл. У травні 2013 та 2015 рр. на цій ділянці відмічено лише одного токуючого самця. У 2014, 2016 і в наступні роки аж до 2019 р. баранців на цій території не виявляли. Ймовірно, токовище змістилось, але нового локалітету поки що не вдалося знайти.

У 2015 р. баранців великих виявлено на торфових болотах в районі Любохинських озер, зокрема, оз. Бронець та оз. Пісочне – по 2 особини та на луках/пасовищах у долині р. Цир і поблизу с. Бірки Любешівського р-ну – 13 особин [26].

У 2016 р. під час експедиційних робіт з обліку куликів на болотах Рівненщини виявлено 9 самців баранця великого на вологих луках-пасовищах в околицях с. Вежиця, Рокитнівського р-ну Рівненської обл. При повторному обстеженні цієї ж території у 2019 р. токовище не виявлено, але це, ймовірно, пов'язано з аномальним затопленням північно-східної частини Західного Полісся в 2019 р., за якого територія токовища і прилеглі луки та болота були вкриті водою завглибшки 15–50 см.

Аналогічною є ситуація з токовищем, виявленим спільною експедицією Рівненського ПЗ і Львівського Університету у 2016 р., між с. Переходичі та Старе Село Рокитнівського р-ну. У період між 2016–2018 рр. на цьому токовищі кожного року відмічали близько 20 токуючих самців. У 2019 р. територія токовища і прилеглі болота були сильно затоплені, а відтак баранців тут не виявлено.

Ще одне, найбільше з відомих нам токовищ, розташоване поблизу с. Бірки Любешівського р-ну Волинської обл., у долині р. Цир на пасовищі, оточеному заболоченими ділянками. У 2015–2019 роках на цьому токовищі щорічно облікували 20–30 токуючих самців. Інколи токовище розпадається на два, розташованих на відстані 300–500 м одне від одного [27].

Нове токовище з 8 самців знайдене під час виконання білорусько-українського проекту «Полісся – дика природа без кордонів: збереження одного з найбільших природних регіонів Європи», 09.06.2019 р. на західному узбережжі оз. Волянське біля с. Воля-Щитинська Волинської обл. За словами мисливців, воно відоме вже не менше 2–3 років, тобто з 2017 р.

Нове угруповання баранців великих виявлене під час проведення денних ранньовесняних обліків на території ШНПП, зокрема, 20.04.2019 р. – 5 ос. на західній околиці смт Шацьк, неподалік оз. Довге. Під час нічних обліків на цій же ділянці ми не виявили токовища баранців, а тому стверджувати про ще одне місце токування не можемо [34].

Окрім стабільних токовищ, відомі також відносно численні спостереження поодиноких особин чи дрібних груп птахів на інших територіях, як у міграційний час, так і в період гніздування. В основному це спостереження з території Полісся. Наприклад, один птах 21.05.2018 р. у долині р. Турія, біля с. Датинь Ратнівського р-ну Волинської обл. Одного птаха сполохано на острові р. Прип'ять біля с. Люб'язь 23.05.2018 р. тощо. Оскільки походження таких особин невідоме, то подібні спостереження детально не аналізуємо. Відомі також випадки токування окремих самців під час міграції та за межами Полісся. Наприклад, 02.05.2011р. ми спостерігали токуючого самця в долині р. Верещиця біля с. Кам'янобрід, на межі Яворівського та Городоцького р-нів Львівської обл. Але у попередні роки і в подальшому тут птахів більше не виявляли.

Таким чином, на період між 2010 і 2020 рр. відомо лише 6 токовищ баранця великого на Західному Поліссі: 1) ур. Став, ШНПП (20 самців); 2) пасовище біля с. Якушів (12 самців); 3) долина р. Цир (30 самців); 4) пасовище біля оз. Волянське (8 самців); 5) пасовище біля боліт між с. Переходичі і Старе Село (20 самців); 6) пасовище біля с. Вежиця, Рокитнівського р-ну Рівненської обл. (9 самців). Сумарна чисельність токуючих самців на відомих токовищах у регіоні сягає близько 100 особин. Очевидно, що наявна інформація не повною мірою відображає сучасне поширення і чисельність локальної популяції виду

на Західному Поліссі. На підставі грубої експертної оцінки ми припускаємо, що у регіоні кількість токуючих самців баранця великого досягає 150–200 особин.

Дякуємо усім учасникам експедицій з обліку куликів, у тому числі баранця великого, в басейні Прип'яті, а саме: М. В. Франчуку, М. В. Пограничному, М. А. Сенік, М. В. Скірпану, А. С. Рогулі, П. М. Гринюку. Окремо висловлюємо подяку І. М. Горбаню за надання цінної інформації про розміщення окремих токовищ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ардамацкая Т. Б., Горбань И. М., Жмуд М. Е. и др. Современное состояние куликов Украины (предварительная информация) // Информация Рабочей группы по куликам. Магадан, 1989. С. 21–23.
2. Бокотей А. А. Каталог оологічної колекції зоологічних фондів Державного природознавчого музею України. Львів, 1992. С. 24.
3. Бокотей А. А., Соколов Н. Ю. Каталог орнітологічної колекції Державного природознавчого музею. Львів, 2000. С. 55.
4. Гаврись Г. Г. Баранець великий (дупель) // Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І. А. Акімова. К.: Глобалконсалтинг, 2009. С. 453.
5. Герхнер В. Ю. Матеріали до вичення птахів Поділля // 36. праць Зоол. музею. 1928. Ч. 5. № 5. С. 158–159.
6. Горбань І. М. Значення долини верхньої Прип'яті для збереження популяцій хребетних тварин // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. біол. 2002а. Вип. 31. С. 116–125.
7. Горбань И. М. Кулики – кандидаты в Красную книгу Украинской ССР // Информация Рабочей группы по куликам (РГК). Магадан, 1990. С. 36–37.
8. Горбань І. М. Оцінка чисельності гніздових птахів України // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. біол. 2003. С. 147–158.
9. Горбань І. М. Рідкісні та зникаючі види птахів Шацького національного природного парку // Вісн. Львів. ун-ту. Сер. біол. 2002. Вип. 29. С. 127–137.
10. Горбань І. М., Матейчик В. І. Гніздові птахи торфових боліт Шацького НПП // Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку: матеріали наук. конф. (Шацьк, 10–13 вересня 2009 р.). Львів: СПОЛОМ, 2009. С. 26–28.
11. Горбань І. М., Матейчик В. І. Про орнітофауну Шацького національного природного парку // Шацький національний природний парк. Наукові дослідження 1983–1993 рр. Світязь, 1994. С. 178–189.
12. Горбань І. М., Матейчик В. І. Скорочення чисельності гніздових куликів на болотах Шацького НПП // Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку: матеріали наук. конф. (Шацьк, 08–11 вересня 2016 р.). Львів: СПОЛОМ, 2016. С. 27–28.
13. Горбань І. М., Матейчик В. І. Стан орнітофауни торфових боліт у районі озера Кримно Шацького національного природного парку // Роль природно-заповідних територій у підтриманні біорізноманіття. Канів, 2003. С. 204–205.
14. Горбань І. М., Матейчик В. І. Чисельність птахів на торфових болотах Шацького національного природного парку // Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку (Шацьк, 16–18 вересня 2005 р.). Львів, 2005. С. 15–17.
15. Горбань І. М., Царик Й. В., Матейчик В. І. Гніздова орнітофауна торфових боліт Шацького національного природного парку // Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку: матеріали наук. конф. (2–5 вересня 2010 р.) Львів, 2010. С. 107–110.

16. Горбань І. М., Шидловський І. В. Численность гнездящихся куликов на западе Украины // Гнездящиеся кулики Восточной Европы – 2000. Т. 2. / под ред. П.С. Томкович, Е.А. Лебедева. М.: Союз охраны птиц России, 1999. С. 93–105.
17. Грабар А. Птаство Подкарпатської Русі (Avifauna Carpathorossica) // Подкарпатская Русь. Ужгород, 1931. Р. 8, Ч. 8. С. 185.
18. Журавчак Р. О., Шидловський І. В. До вивчення фауни проєктованого національного природного парку “Нобельський” // Заповідна справа в Україні. 2012. Т. 18. Вип. 1–2. С. 42–50.
19. Каталог орнітофауни західних областей України. Орнітологічні спостереження за 1989–1990 рр. Луцьк, 1991. № 2. С. 35.
20. Каталог орнітологічної колекції Н. І. Сребродольської Зоологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. С. 52–53. (Серія «Зоологічні надбання»)
21. Кістяківський О. Б. Фауна України. Птахи. К.: Вид-во АН УРСР, 1957. Т. IV. 432 с.
22. Матейчик В. І., Горбань І. М. Чисельність птахів на торфових болотах Шацького національного природного парку у 2013 році // Національні природні парки – минуле, сьогодні, майбутнє: міжнар. наук.-практ. конф. (23–25 квітня 2014 р.). К.: КОМПРИНТ, 2014. С. 285–289.
23. Сребродольська Є. Б. Орнітологічна колекція Н. І. Сребродольської // Орнітофауна західних областей України та проблеми її охорони: матеріали доп. 5-ї наради орнітологів та аматорів орнітологічного руху Західної України. Луцьк, 1990. С. 156–161.
24. Страутман Ф. И. Птицы западных областей УССР. Т. 1. Львов: Изд-во Львов. ун-та, 1963. С. 63.
25. Струс Ю. М. До біології баранця великого (*Gallinago media* Lath.) в Шацькому НПП // Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку: матеріали наук. конф. (8–11 вересня 2011 р., Шацьк). Львів : СПОЛОМ, 2011. С. 101–103.
26. Струс Ю. М., Горбань І. М. Чисельність лучних і болотних куликів на основних гніздових ділянках Волині у 2015 році // Стан і біорізноманіття екосистем Шацького національного природного парку: матеріали наук. конф. (10–13 вересня 2015 р., Шацьк). Львів : СПОЛОМ, 2015. С. 100–102.
27. Струс Ю. М., Шидловський І. В., Горбань І. М. Лучні кулики в басейні Верхньої Прип’яті: просторове розміщення і динаміка чисельності // Бранта: зб. наук. праць Азово-Чорноморської орнітологічної станції. 2018. Вип. 21. С. 51–69.
28. Татаринів К. А. Фауна хребетних заходу України. Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1973. 257 с.
29. Топольник Т. И., Цветова Е. В., Подзина Л. В.осушительные мелиорации в верхнем течении реки Припяти и их влияние на водный режим прилегающих территорий. Киев; Луцк, 1991. 83 с.
30. Храевич В. П. Матеріяли до орнітофауни західних округ України // Записки Кам’янець-Подільської науково-дослідчої катедри. К.: Держвидав України, 1929. Т. 1. С. 36.
31. Черкащенко М. І., Сребродольська Н. І. Про необхідність створення Волинського заповідника // Вісн. Львів. держ. ун-ту. ім. І. Франка. Сер. біол. 1974. Вип. 7. С. 70–73.
32. Шарлемань М., Портенко Л. Замітки про птахів Волині (матеріяли до орнітофауни України) // Труды фіз.-мат. відділу АН УРСР. 1926. Т. 2 (2). С. 131.
33. Шацьке поозер’я. Т. 8: Тваринний світ / за ред. П.Я. Кілочицького. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк: Вежа-Друк, 2016. С. 467–468.

34. *Шидловський І. В., Струс Ю. М., Матейчик В. І.* Спостереження регіонально рідкісних та червонокнижних видів птахів на території Шацького НПП // Фауна України на межі XX-XXI ст. Стан і біорізноманіття екосистем природоохоронних територій: матеріали Міжнар. зоол. конф. (12–15 вересня 2019 р., Львів - Шацьк). Львів: Сполом, 2019. С. 185–187.
35. *Domaniewski J.* Sprawozdanie z wycieczki ornitologicznej odbytej na Polesie w r. 1913 // Pamiętnik Fizjogr. Warszawa, 1918. № 25. S.12.
36. *Dzieduszycki W.* Muzeum imienia Dzieduszyckich we Lwowie. Lwów: Z I Związkowej drukarni, 1880. S. 161.
37. *Dunajewski A.* Badania nad ptakami Wolynia // Acta ornitol. M. Polonici. 1938. 2 (17). P. 22 (356).
38. *Grafsmann W.* 1918. Zwei Jahre Feldornithologie in den Rokitno-Sumpfen // Journ. für Ornithol. 1918. T. 26 (11/12). S. 298.
39. *Grafsmann W.* Vogelleben in den Pripjet-Sümpfen im Frühling // Orn. Mon. Schr. 1919. S. 73.
40. *Taczanowski W.* Ptaki krajowe. T. 2. Krakow, 1882. S. 165–168.
41. Troglodytes. Західноукраїнський орнітофауністичний щорічник. 1994. № 4. С. 7, 19.
42. Troglodytes. Західноукраїнський орнітофауністичний щорічник. 1995. № 5. С. 12.
43. Troglodytes / Волове око. Каталог орнітофауни західних областей України. Орнітологічні спостереження за 1991–1992 рр. Луцьк, 1993. № 3. С. 10.
44. *Zedlitz Graf O.* Die Avifauna des westlichen Pripjet-Sumpfes im Lichte der Forschung deutscher Ornithologen in Jahren 1915-1918 // Journ. für Ornith. Leipzig, 1920. Jahr. 68. P. 205.

Стаття надійшла до редакції 25.06.20

доопрацьована 19.08.20

прийнята до друку 27.08.20

CURRENT STATE OF NESTING SETTLEMENTS AND STUDY OF GREAT SNIPE *GALLINAGO MEDIA* IN WESTERN UKRAINE

I. Shydlovskyy¹, Yu. Strus^{2,3}

*¹Ivan Franko National University of Lviv
4, Hrushevskiy St., Lviv 79005, Ukraine
e-mail:shydlyk@gmail.com*

*²State Museum of Natural History, NAS of Ukraine
18, Teatralna St., Lviv 79000, Ukraine*

*³Roztochchya Nature Reserve
Ivano-Frankove township Yavorivskiy district, Lviv region 81080, Ukraine*

In the paper, we describe the state of knowledge of the Great Snipe population in Western Ukraine since 19 century. Almost to the middle of the XX century, the state of knowledge about this species and the size of the surveyed territory, especially within the borders of Western Polissia, were considered as insufficient. This was caused by the cryptic behavior of the species, its nocturnal activity, and generally by low population size and rarity. We analyzed a significant amount of ornithological resources devoted to observations of Great Snipe in Western Ukraine, which indicate historically low population size and scarcity of distribution of the species in the study area. According to the literature sources, studies of

Great snipe were somewhat intensified in the XX century. At the same time, different authors pointed out drainage works in the Polissia area, as a negative factor that drives the decrease in Great Snipe numbers in the area, or even caused complete extinction in some regions. The main range of the species in the area was still localized in the Polissian part of Volyn and Rivne regions, especially in valleys of Prypiat, Turia, Tsyra and Lva rivers.

At the end of XX and the beginning of XXI intensive studies of Great Snipe were conducted on the territory of Shatsk National Nature Park, where during 10 years of studies, seasons with an increase of local population were reported, but in general negative tendency was detected and the proposal to include the species into the national red list was published. Our recent studies focused on the species, allowed us to discover new lekking places of Great Snipe. Therefore, the actual information on current numbers and distribution of the species in the region of Western Ukraine is presented. Besides leks, places of occasional observations are also mentioned, which increases the information load of the paper regarding the current distribution of the species in the western part of the country. The current population size is estimated as 100 lekking males, based on the total sum from all known leks. We suppose, that the real population size in the region of Western Ukraine can reach 150–200 lekking males.

Keywords: Western Ukraine, Great Snipe, population size, distribution